

ADAU-NUN “TƏDRİS TƏCRÜBƏ TƏSƏRRÜFATI”NDA ƏTLİK İSTİQAMƏTLİ CAVAN TƏMİR QUŞLARIN YEMLƏNMƏSİ

*Rafiq Bayram oğlu Allahverdiyev¹
Rüfət Şahlar oğlu Hacıyev²*

XÜLASƏ

Tədqiqatın məqsədi – ilk növbədə ətlik istiqamətli müxtəlif krossların Respublikanın Qərb zonasında iqlim şəraitinə uyğun olaraq yemlənməsi və bəslənməsi üçün optimal variantın müəyyən edilməsidir.

Material Metodu –tədqiqatda ilk olaraq kross ROSS -308 krosslarının ADAU-nun Tədris Təcrübə Təsərrüfatında yemlənməsi, bəslənməsi üçün optimal şərait öyrənilmişdir. Tədqiqat zamanı kross ROSS -308 krosslarının KOB-500 və digər krossların yemlənməsi və bəslənməsi üçün mövcud təlimatlara istinad edilmişdir.

Nəticələr və müzakirə: Quşçuluq sahəsi ölkəmizdə və eləcə də dünyada əhalinin qida məhsulları ilə təminatında mühüm rol oynayır. Buna görə də respublikamızda iqlimə daha yüksək səviyyədə uyğunlaşan kross ROSS -308 və digər krosslarının yetişdirilməsini məqsədəuyğun hesab edir və Qərb zonasında eləcə də digər zonalarda bu krossların yetişdirilməsini məqsədəuyğun hesab edirik.

Açar sözlər: yem, yemləmə, broyler, cavan quş, yem norması, təmir cavan, yem qalığı.

Giriş

Quşçuluq heyvandarlığın bir bölməsi olaraq iqtisadi cəhətdən çox səmərəli və tez yetişən, eyni zamanda insanları ət, yumurta kimi diyetik məhsullarla təmin edən bir sahədir.

İnsanlar tərəfindən quşçuluq müəssisələrində istehsal edilən bütün məhsullardan istifadə edilir. Belə ki, quş peyini ən güclü təbii gübrə hesab olunmaqla quşlar kəsimə verildikdən sonra quş damının təmizlənməsi zamanı əldə edilir. Quş tükündən balınc hazırlanır ki, 1990-cı ilədək Respublikamızın müxtəlif ərazilərində belə sexlər fəaliyyət göstərirdi.

Quşların yemlənməsində ət emalı zamanı qida üçün yararsız olan tullantılar (tüklər, qan, bağırsaqlar) xüsusi sexlərdə biçirilərək üyüdülmür (ət-sümük-tük unu) hazırlanır, bundan da quşların orqanizmasının müxtəlif qida maddələrinin olan tələbatının ödənilməsində istifadə edilir.

İnsan orqanizmi üçün lazım olan bir çox bioloji maddələr toyuq yumurtasında mövcuddur. Toyuq yumurtasının tərkibində 12-13% zülal, 12% yağ vardır.

Toyuq yumurtası əvəzolunmaz amin turşuları mövcuddur ki, bunun da 96-98% insan orqanizması tərəfindən mənimsənilir.

Yumurtanın tərkibi müxtəlif qrup vitaminlərlə, eyni zamanda A, D, B qrup vitaminləri ilə zəngindir. Hər bir insanın gün ərzində bir ədəd yumurta qəbul etməsi məqsədəuyğun hesab edilir.

Yumurta məhsulu insanın təbii olaraq yeganə qəbul etdiyi qablaşdırılmış məhsuldur. Toyuq əti insan orqanizmi tərəfindən asan həzm olunan ən keyfiyyətli qida məhsullarından biridir. Ördək və qaz əti tərkibində 30%-dən çox piy olmaqla tərkibində xolesterin olmayan qida məhsuludur.

¹“Əsas Müəllif”, Azərbaycan Respublikası, Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti, “Heyvandarlıq məhsulları istehsalının texnologiyası” kafedrasının müdiri dos. Rafiq Bayram oğlu Allahverdiyev, zootexnologiya@mail.ru

² Azərbaycan Respublikası, Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti, “Quşçuluq” ixtisaslaşmasının magistrantı Rüfət Şahlar oğlu Hacıyev. rufthaciye2@gmail.com

Quşçuluq məhsullarının istər sayca, istərsə də maya dəyərinin aşağı olmasına görə geniş yayılmış məhsullardan biridir.

Dünya üzrə bütün dövlətlərdə "Broyler" quşçuluq sənayesində yüksək məhsuldar krosslardan istifadə edilir.

Ətlik quşların yüksək məhsuldarlığına və keyfiyyətli törəmə qabiliyyətinə yalnız tam qidalı, balanslaşdırılmış yemlə və mütləq normallaşdırılmış yemləmə rejimini tətbiq etmək üsulu ilə nail olmaq olar.

Yemin qidalılığı və onun miqdarı, eyni zamanda keyfiyyəti cavan, təmir quşun birinci həftəsindən (7 günündən) başlayaraq nəzərdə tutulan standart diri çəkisinə çatmasını təmin etməlidir. Əgər onun birinci həftəsində standart diri çəkini almaq mümkün olmayıbsa, mütləq yemləmədə düzəlişlər aparmaq yolu ilə, 2-3 həftəsinə kimi, 4-cü həftəsinə keçməmək şərti ilə standart çəkini təmin etmək lazımdır. Təmir cavan quşları yetişdirmə dövrlərinin hamısında enerji mübadiləsinə, bütün qidalı maddələrə, mineral və bioloji aktiv maddələrə görə yaxşı balanslaşdırılmış qarışıq yemlə təmin etmək lazımdır.

Cavan təmir quşların yemlənməsini onun yaşından, çəkisindən və inkişafından asılı olaraq fərqləndirirlər. Ana sürüsü üçün cavan təmir quşların yetişdirilməsində müxtəlif dövrlərdə rasionu dəyişmək şərti ilə əsasən 2 yemləmə rejimi məsləhət görülür. (cədvəl 1) Birinci rejimdə 1-7 həftə ərzində cüclərin yemləndirilməsində yüksək tərkibli zülallı (20% və enerji mübadiləsi 2900 kkal) yemdən, sellülozanın və mineral maddələrin səviyyəsi isə aşağı olan qarışıq yemdən istifadə edirlər.

Cədvəl 1

Ətlik cavan təmir quşların qarışıq yeminin tərkibində enerji mübadiləsinin və qidalı maddələrin miqdarı

Enerji mübadiləsi və qidalı maddələr	I. Yemləmə rejimi (həftə)				II. Yemləmə rejimi (həftə)		
	1-7	8-13	14-18	14-23	1-3	4-10	11-23
100 qr. yemdə enerji mübadiləsi, KDJ	1.214	1.130	1.088	1.109	1.193	1.150	1.109
Həmin ifadə ilə, kkal	290	270	260	265	285	275	265
Çiy zülal	20	16.0	14.0	16.0	20.0	17.0	14.0
Kalsium	1.0	1.1	1.2	2.0	1.0	1.1	1.2
Fosfor (P)							
Ümumi (P)	0.8	0.7	0.7	0.7	0.8	0.7	0.7
Mənimənilən (P)	0.45	0.40	0.40	0.40	-	-	-
Duz	0.20	0.20	0.20	0.20	0.20	0.20	0.20
Lizin	1.00	0.70	0.65	0.73	1.00	0.70	0.65
Metioninsistin	0.75	0.60	0.53	0.60	0.75	0.63	0.53
Triptofan	0.22	0.16	0.14	0.16	0.22	0.17	0.14
Linol turşusu	1.4	1.0	0.85	1.1	1.4	1.0	1.1

Cədvəldə göstərilənlər yetişdirilən krossun tələbatına uyğundur.

Yetiştirilən cücələrin ilk günlərində onların yemlənməsinə və su ilə təmin olunmasına xüsusi fikir vermək lazımdır. Cücələrin quş damında yerləşdirilməsindən sonra, birinci növbədə onlar su ilə təmin edilməlidirlər ki, itirilmiş mayenin yerini doldursunlar.

Birinci 24 saat ərzində 8-10% qlükoza məhlulu, yaxud 6%-li şəkər məhlulu 1 litr suya 1-2 qr, mütləq "C" vitamini əlavə etməklə cücələrə içirtmək yaxşı nəticə verir.

Bundan sonra cücələr yemlənilir. Birinci 5-7 günündə cücələri yüngül həzm edilən, dənəvər qarışıq yemlə yemləyirlər: qarğıdalı (40%), buğda (40%), soya şrotu (10%), quru süd (6-8%), balıq unu (1,5-2,0%), bitki yağı əlavə etmək olar (1,5%).

Bu rasiona yem mayası yaxud ət-sümük unu əlavə etmək məqsədə uyğun deyildir.

Mütləq bilmək lazımdır ki, cücələrin birinci həftəsində yem və su qabları dolu olmalıdır.

Cavan quşların bu dövründə (I həftəsində) yem qəbul etmə qabiliyyətləri az olduğu üçün gün ərzində yem qabını bir neçə dəfə silkələmək (yemi çevirmək) lazımdır ki, yem bərkiməsin.

Sonrakı yaş dövrlərində qarışıq yemdə qidalı maddələrin səviyyəsi aşağı salınır. Belə ki, 8-13 həftəliyində normal qidalılığa malik 16-16,5% çiy zülal və 2700 kkal enerji mübadiləsi (1 kq yemdə) olan qarışıq yemdən istifadə edilir. 14-18 həftəliyində cinsi yetişkənliyin tez olmasının qarşısını almaq üçün az qidalı 14%-li çiy zülallı və 2600-2650 kkal enerji mübadiləsi (1 kq yemlə) olan rasiona 10-15% ot əlavə etməklə, sellülozanın miqdarı çoxaldılmış (7% qədər) qarışıq yemdən istifadə edilir.

19-23 həftəliyində (yumurtalamağa başlamaq ərafəsində) cinsi yetişkənliyi normaya salmaq üçün qarışıq yemdə çiy zülalın miqdarını 16%-ə, 1 kq yemdə enerji mübadiləsini 2650 kkal-a olmaqla kalsiumun miqdarında 2%-ə çatdırmaq lazımdır.

Bu halda enerjinin zülalə olan nisbəti:

1-7 həftəliyində 140-145; 8-13 həftəliyində 165-170; 14-23 həftəliyində 189-190 təşkil etməlidir.

İkinci yemləmə rejimi cücələrin birinci 3 həftəsində 20% zülallı və 2850 kkal enerji mübadiləsi (1 kq yemdə) olan yüksək qidalı qarışıq yemlə təmin edilir.

4-10 həftəliyində rasion 1 kq yemdə 17% çiy zülal və 2750 kkal enerji mübadiləsi və yetidirmənin yekun mərhələsində (11-23 həftə) 1 kq yemdə 14% çiy zülal olan, 2650 kkal enerji mübadiləsi olan yemlə təmin edilməlidir.

Enerji mübadiləsinin əsas mənbəyi dənli yemlərdir (qarğıdalı, buğda, arpa). Zülalın mənbəyi isə jmxırlar və şrotlar, eləcə də heyvanat yemləridir. Yetidirmənin yekun mərhələsində heyvanat yemlərinin miqdarını azaltdıqda qarışıq yemin tərkibini zənginləşdirmək üçün sintetik əvəzəlməz amin turşularından istifadə edilir (lizin, metionin).

Cavan təmir quşun düzgün böyüməsi üçün mütləq onun yemində mineral maddələri tənzimləmək lazımdır.

Onun 7 həftəliyinə kimi kalsiumun səviyyəsi 1.1%-dən çox olmamalıdır, 7-18 həftəliyində isə 1.2%; fosforun ümumi miqdarı 0.8-0.7%, həzmə gedən fosfor isə müvafiq olaraq 0.5 və 0.55% olmalıdır.

Cavan təmir quşun rasionunda kalsiumun və fosforun səviyyəsini artırmaq yolverilməzdir.

Eyni zamanda, mineral yemləri xüsusi ayrılmış yem qablarında quşlara sərbəst halda yedizdirmək olmaz, çünki bu quşların böyümə və inkişafına mənfi təsir edir, qidalanma qabiliyyətini azaldır, eyni zamanda quşun skeletinin sümükləşməsinə pozur. Cavan təmir quşun 5-7 günlük yaşından başlayaraq həftədə 1 dəfə yem normasının 0.5-1.0% miqdarında ona 1-3 mm ölçüdə keyfiyyətli cıncıl vermək lazımdır. Ətlik cavan təmir quşları yetidirmək üçün məsləhət görülmüş qidalı yemlər yalnız məhdud yemləmə (normallaşdırılmış) üsulu ilə tətbiq edilir. Bu halda bir gündən 4 həftəliyinə kimi, cavan quşu sərbəst yemləyirlər. 5-6

həftəliyindən isə quş nəzərdə tutulan normal çəkini almaq üçün məhdud (normallaşdırılmış) yemləmə üsuluna keçirlər.

Cavan təmir quşun məhdud yemləmə üsuluna 1.0-1.5 həftə ərzində, rasionu gündəlik 5,10, 15% azaltma yolu ilə keçirlər.

Nisbətən aşağı səviyyəli zülaldan yeni rasiona tədricən keçmək üçün quşun 6-8 həftəliyi əlverişli sayılır. Bundan əlavə, quşun bu yaşında qanın salmonellaya görə analizi də aparılır, eyni zamanda o nyukasl və bronxit xəstəliklərinə görə vaksın edilir.

Bu səbəbdən tədbirlərin aparılmasına 2 gün qalmış, eləcə də tədbirlərin aparıldığı günlər və ondan 4-5 gün sonra quşu stressə qarşı vitamin qatışıqları ilə təmin etmək lazımdır.

18-19 həftəliyində olan cavan quşları, dəqiq müəyyən edilmiş gündəlik yemləmə üsuluna keçirirlər (cədv. 2).

Cədvəl 2

1-10 həftəlik (1 baş hesabı ilə) ətlik toyuqların cavan təmir quşlarının gündəlik yemə və qidalı maddələrə olan təxmini tələbatı

Yaşı həftə ilə	I. Yemləmə rejimi					II. Yemləmə rejimi				
	Qarışıq yemin norması (qr)		Qidalı maddələrin norması			Qarışıq yemin norması (qr)		Qidalı maddələrin norması		
	Xoruz	Fərə	Çiy zülal	Enerji mübadiləsi kkal	Kalsium qr.	Xoruz	Fərə	Çiy zülal	Enerji mübadiləsi kkal	Kalsium qr.
1	16	13	2.6	37.7	0.14	16	13	2.6	37.7	0.14
2	34	32	6.4	92.8	0.35	34 ^x	32	6.4	91.2	0.35
3	56	52	10.4	150.8	0.57	56	52	10.4	148.2	0.57
4	85	70	14.0	203.0	0.77	85	70	14.0	200.0	0.77
5	60	55	11.0	159.5	0.60	60	50	8.5	137.5	0.55
6	65	60	12.0	174.0	0.66	60	50	8.5	137.5	0.55
7	68	60	12.0	174.0	0.66	65	55	9.3	151.2	0.60
8	70	63	10.0	170.1	0.75	72	55	9.3	151.2	0.60
9	70	63	10.0	170.1	0.75	75	60	10.2	165.0	0.66
10	75	65	10.4	175.5	0.78	80	60	10.2	165.0	0.66

Təmir cavan quşlarda məhdud (normallaşdırılmış) yemləmə üsulunu tətbiq etdikdə, yemin norması həftəlik olaraq quşun diri çəkisinə, ümumi inkişafına görə tənzimlənə bilər. Onun 4 həftəliyindən 28 həftəliyinə qədər diri çəkinin artımı 85-90 qr ətrafında olmalıdır.

Yetişdirmənin bütün dövrlərində cavan quşun diri çəkisinə nəzarət etmək lazımdır. Sürüdə quşun diri çəkisi nəzərdə tutulan standart çəkiddən aşağı olarsa, gündəlik bir başa yem normasını 3-5 qr. artırmaq, əyər çəki artıqdırsa da gündəlik yem normasını olduğu kimi saxlamaq lazımdır.

Yaşın 8-ci həftəsindən başlayaraq, cavan quşların suya tələbatını məhdudlaşdırırlar. Belə ki, bir gündən bir, yemləmə rejimində quş yemləmə gedən müddətdə daimi və

yemləmədən 2 saat sonra da, eyni zamanda günün 2-ci yarısında 2 saat ərzində o, su ilə təmin edilir. Yemləmə olmayan gün ərzində, quşlara 4 saatdan artıq müddətdə su verilməməlidir (2 saat səhər, 2 saat günün ikinci yarısında). Gündəlik yemləmə rejimində cavan quşlar 4 saat su ilə təmin edilir. (Saat 9-dan 11-ə kimi və 14-dən 16-ya kimi).

Suyun keyfiyyəti "içməli su" keyfiyyətində olmalıdır və ona daimi nəzarət edilməlidir.

Quşların su ilə təminatında çatışmamazlıq və yaxud keyfiyyətinin pis olması, onlarda əzələ toxumalarını qurudur, inkişafdan qalır, yem yemə qabiliyyəti azalır və sair.

Ətlik quşların suya olan tələbatı 3-cü cədvəldə göstərilmişdir.

Cədvəl 3

Ətlik cavan quşların suya olan tələbatı

Yaşı həftə ilə	100 başa (litrlə)	Yaşı həftə ilə	100 başa (litrlə)	Yaşı həftə ilə	100 başa (litrlə)
1	4	7	13.5	13	17.5
2	7	8	14.0	14	18.5
3	8.5	9	15.0	15	19
4	10.5	10	16.0	16	19.5
5	12.0	11	16.5	17	20
6	13.0	12	17.0	18 və yuxarı	21

Ana sürüsünə aid olan toyuqlar yaşına və məhsuldarlığına uyğun olaraq balanslaşdırılmış tam tərkibli qarışıq yemlə təmin edilməlidirlər.

1-ci cədvəldə yaşlı toyuqların qarışıq yeminin tərkibində qidalı maddələrin və enerji mübadiləsinin təxmini miqdarı göstərilmişdir. Toyuqların məhsuldarlığa başlayan dövründə, onlara nisbətən qidalı, 1 kq-da 16-17% çiy zülal və 2700 kkal enerji mübadiləsi olan yem qatışığından istifadə etmək lazımdır. Məhsuldarlığın səviyyəsinin azalması və mübadilənin pozulması nəticəsində rasionun gərginliyi ilə əlaqədar olaraq toyuqların yuxarı yaşlarında (50 həftədən yuxarı) qarışıq yemin tərkibində qidalı maddələrin səviyyəsini azaltmaq olar (çiy zülalı 14%-ə, enerji mübadiləsinə isə 1 kq yemdə 2650 kkal qədər). Enerjinin - zülala olan nisbəti məhsuldarlığın birinci dövründə 165-168, ikinci dövründə isə 190 olmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Həsənov M.İ. – Quşçuluq, yumurta və quş əti istehsalı texnologiyası. Bakı “elm” nəşr. - 2009
2. В.И.Фисинин, В.В. Гуцин, Т.А. Столляр и др. Технология производства мяса бройлеров. Сергиев Посад:, ВНИТИП, 2008, 280 с.
3. А.П.Агеечкин, Ф.Ф.Алексеев, А.В. Аралов и др. Промышленное птицеводство. Сергиев Посад:, ВНИТИП, 2005, 600 с.
4. Кокошников А., Холодов А., Улакова В. Выращивание калиброванных по массе бройлеров. // Птицеводство, № 4, 1993, с. 9-10.
5. Hacıyev M.H. Sultanov R., Məmmədov Y. «Quşlar» birinci cild Quşların biologiyası və təsnifatı, Bakı, 2001.

FEEDING OF YOUNG MAINTENANCE BIRDS FOR MEAT IN THE “EDUCATIONAL-EXPERIMENTAL FARM” OF ADAU

Allahverdiyev Rafiq Bayram¹

Hajiyev Rufat Shahlar²

Summary

The purpose of the research - is to determine the optimal option for feeding and feeding different meat-oriented crossbreeds in accordance with the climatic conditions in the Western zone of the Republic during the research.

Material Method - in the research, first of all, the optimum conditions for feeding and nutrition of cross ROSS-308 crosses at the Training Farm of ADAU were studied. During the research, reference was made to the existing guidelines for feeding and feeding of the cross ROSS-308 crosses KOB-500 and other crosses.

Results and discussion: Poultry sector plays an important role in providing the population with food products in our country and in the world. Therefore, we consider it appropriate to breed ROSS-308 and other crosses that adapt to the climate at a higher level in our republic, and we consider it appropriate to breed these crosses in the Western zone as well as in other zone

Key words: *feed, feeding, broiler, young bird, feed rate, repair young, feed residue.*

КОРМЛЕНИЕ РЕМОНТНОГО МОЛОДНЯКА В МЯСНОМ НАПРАВЛЕНИИ В «УЧЕБНОМ ХОЗЯЙСТВЕ» АГАУ

Аллахвердиев Рафиг Байрам оглы¹

Гаджиев Руфат Шахлар²

Резюме

Цель исследований - определение оптимального варианта кормления и откорма различных помесей мясной направленности в соответствии с климатическими условиями Западной зоны республики в период проведения исследований.

Материальный метод - в исследованиях, в первую очередь, изучались оптимальные условия кормления и питания кроссов РОСС-308 на Учебном хозяйстве АГАУ. В ходе исследований была сделана ссылка на существующие рекомендации по кормлению и кормлению кросса РОСС-308, кросса КОБ-500 и других кроссов.

Результаты и обсуждение: птицеводство играет важную роль в обеспечении населения продуктами питания как в нашей стране, так и в мире. Поэтому мы считаем целесообразным разведение РОСС-308 и других кроссов, адаптированных к климату на более высоком уровне в нашей республике, и считаем целесообразным разведение этих кроссов как в Западной зоне, так и в других зонах.

Ключевые слова: *комбикорм, кормление, бройлер, молодняк, калорийность, содержание молодняка, остатки корма.*